

kansler, Christen Friis, tillige med 3 andre adelige kaptajner til Nederlandene for at hverve krigsfolk. Man kan ikke tale om en »affære« ved Weseren (s. 365–66, 376); det fremgår af kancelliets brevbøger, at Jens Munk blot havde fulgt sin instruks, som kongen nu dispenserer fra. I 1628 blev Munk ikke nødvendigvis sat fra sit skib; det er næppe rigtigt, når det påstås, at skibene »Lindormen« og »Den flyvende Fisk« er et og samme skib (s. 375); de nævnes begge to i flere tilfælde i samme brev hos Christian 4. (1630–31). Denne konge kan i øvrigt ikke siges at være »begyndelsen til hans ulykke« (s. 378), fordi han ikke efter Kalmarkrigen gav ham len eller adelsbrev – 1588–1648 blev foruden mange udlændinge blot adlet 2 danske og 2 norske, og heraf var der kun for den ene danske tale om et adelspatent, de andre var fornyelsespatenter. Mystificeringen af Munks død er næppe nødvendig; man overbevises ikke om, at den »indirekte er at opfatte som en art selvmord, hvis årsag alene var Christian 4.s brutale optræden«! (s. 372). Og at Jens Munk ikke skulle have skrevet et ord af tilegnelsen til Christian 4. i udgaven 1624 af dagbogen fra Hudson Bay, er blot et postulat (s. 361–62); ganske vist adskiller den sig i stilen nok noget fra den øvrige dagbog, men den afviger dog ikke fra den afsluttende påkaldelse, »O Almægtigste, evig Gud«, som vel næppe er skrevet af bogtrykkeren!

Også andre steder kunne man rejse indvendinger; man savner således noter, som f. eks. Hugo Matthiesen altid fik plads til, selv om han skrev kunstnerisk og populært. Det må dog tilføjes, at T. H. selv er klar over »krønikerens« »åbenlyse svaghed for det anekdotiske« og hans »tilbøjelighed til at udgive det mulige som

det virkelige« (s. 19–20). Derfor vejer disse indvendinger næppe meget over for indtrykket af en smuk, overordentlig interessant, inspirerende – og spændende – bog, der endda yderligere oplives af en mængde dejlige, fint valgte samtidige kobberstik og træsnit, der flere gange gengives i stor forstørrelse. Man kan kun glæde sig til at se de to værker, Thorkild Hansen for tiden har under arbejde, om de tidligere danske kolonier i Guinea og i Vestindien.

Ole Degn

Randers Bys Vilkår og Artikler 1609. Udg. af John Kousgård Sørensen under medvirkning af Poul Meyer. (Randers, 1965). 85 s., ill. samt faksimileudgave.

Firmaet A/S Randers Rebslaeri fejrede i sept. 1965 sit 125 års jubilæum på en smuk måde: med udgivelsen af den gamle bylov »Randers bys vilkår og artikler 1609«. Det lille værk består af 2 dele: en faksimileudgave, omfattende selv det gamle pergamentomslag, af eksemplaret i Randers kulturhistoriske Museum, det såkaldte B-håndskrift. Og en mønstergyldig tekststudgave af det andet af de to kendte samtidige eksemplarer af Randers bys lov fra 1609, A-håndskriftet, det »officielle«, der er forsynet med udstedernes egenhændige underskrifter eller bomærker, og som findes på Landsarkivet i Viborg. Tekststudgaven er forsynet med et variantapparat, der henviser til B-håndskriftet, samt en kommentar, og forrest findes en indledning, hvor dr. Kousgård Sørensen skildrer træk af livet i Randers 1609 og leverer en interessant gennemgang af lovttekstens dialektprægede sprog, mens professor Meyer giver en skildring af retstilstanden i Randers 1609, som den

fremgår af denne tekst og andre af byens retsregler.

Randers bys vilkår kom til at gælde helt til 1772 og er altså ikke noget ubetydeligt dokument, så meget mere som Randers også dengang hørte til vore mere betydende købstæder, i størrelse vel blot overgået af hovedstaden, Helsingør, Ålborg, Odense, Viborg og Århus. Tilmed giver lovteksten et interessant billede af livet i Randers på Christian 4.s tid. Man hører om byens styre, om handelen, købmænd og håndværkeres forhold, vigtigere varer, gaderne og det store problem: byens renholdelse, omtrent så vigtigt som problemet lys og ild i den brandfarlige by. Ikke at forglemme er de mange, ofte pudsige bestemmelser vedrørende byens markjorder – man tænker ikke altid på, at landbruget i den grad prægede de gamle købstæder.

Ole Degn

Frits Hammer Kjølens: Capitain F. L. Norden og hans rejse til Ægypten 1737–39. (Gad, 1965). 193 s.

Det var en passus i den engelske forfatter Alan Moorehead's bog »The Blue Nile« fra 1962, der satte kontreadmiral Kjølens på sporet af Frederik Ludvig Norden. Moorehead skrev, at Napoleon under planlægningen af sit felttog i Ægypten i 1798 havde støttet sig dels på Carsten Niebuhr's skildring af sin Arabienrejse (der 1773–74 var udkommet i fransk oversættelse), dels på de indgående beskrivelser og tegninger, som den danske søofficer F. L. Norden havde udført på en ekspedition i Ægypten i årene 1737–38. Umiddelbart sagde Norden's navn ikke Kjølens noget; men han fandt snart ud af, at han stod som forfatter til en statelig to-bindes rejsebeskrivelse fra 1755 »Voyage d'Égypte

et de Nubie«, der også findes i engelske og tyske udgaver, men på dansk kun i forkortet form fra 1775 (ved præsten Jørgen Stauning). I øvrigt syntes Norden helt ukendt – eller glemt – i al fald i Danmark. Herpå har admiral Kjølens nu rådet bod med sin – også i typografisk og reproduktionsmæssig henseende – særdeles smukke bog.

Norden var født i Glückstadt i 1708 som søn af en landmilitær. Fjorten år gammel kom han på søkadetskolen, hvor han afslørede fremragende evner som tegner. Disse evner bragte ham, gennem Fr. Danneskiold-Samsøe, Christian VI's yndest, og 1732 blev han med kongelig understøttelse sendt udenlands for at søge uddannelse i skibsbyggeri. Over Holland og Frankrig nåede han i 1734 til Italien, hvor han i Firenze opnåede at blive en nær ven af den kendte kunstsamler og arkæolog, baron Philippe de Stosch. De rapporter og tegninger, Norden havde sendt hjem, havde kun øget Christian VI's velvilje, og da kongen i 1737 af en fransk eventyrer og projektmager, grev d'Esneval, havde ladet sig lokke til at finansiere en ekspedition til Etiopien med det formål at skaffe Danmark monopol på dette formodede rige lands udenrigshandel, valgte man Norden til at tage med på rejsen som en slags kontrolofficer.

Var formålet æventyrligt, blev selve rejsen det ikke mindre. Den er hovedafsnittet i bogen, ikke i form af en oversættelse af Norden's eget værk, men på grundlag af hans dagbøger, protokoller og notater, som de er opbevarede i Videnskabernes Selskabs arkiv (V. S. fik overdraget den endelige udgivelse af »Voyage«, efter at materialet havde ligget hen nogle år, uden at der skete noget videre). Det 18. århundredes Ægypten var et vildt og vanskeligt land at rejse i; både na-